

Eski Almanya İçişleri Bakanı

GERHART BAUM İNSAN HAKLARI

ÇEVİREN: FİRUZAN GÜRBÜZ GERHOLT

Gerhart Baum

İnsan Hakları
Bir Çağrı

Menschenrechte: Ein Appell

Çeviren: Firuzan Gürbüz Gerhold
Editör: Mustafa Yeneroğlu

Serbest Kitaplar: 36
ISBN 13: 978-975-4942-33-0
1. Baskı: Nisan 2024

Copyright © 2023, Serbest Kitaplar
Copyright © 1993, Robert D. Hare, PhD
Türkçe çeviri Copyright © 2024, Firuzan Gürbüz Gerhold

Bu kitabın yayın hakları Kalem Ajans aracılığıyla alınmıştır.

Kapak Tasarımı: Gökhan Yücesan
Sayfa Tasarımı: Serbest Kitaplar
Baskı: Tarcan Matbaası
Adres: İvedik Cad. No: 253, Yenimahalle, Ankara
Telefon: (312) 384 34 35-36 • Sertifika No: 47663

GERHART BAUM

1932'de Dresden'de doğan Baum, 1961'de Köln'de avukat olarak çalışmaya başladı. 1962-1972 yıllarında Alman İşverenler Birliği Federal Örgütlenmesi yönetiminde yer aldı.

1954'ten beri Hür Demokrat Parti (FDP) üyesi olan Baum, Federal Genç Demokratlar ile Liberal Gençlik Örgütü'nün başkanlığını yaptı, Köln'de yerel siyasette görev aldı. 30 yılı aşkın süre boyunca FDP yönetimi de dahil farklı görevlerde çalıştı, dokuz yılı FDP Eyalet başkan yardımcılığı olmak üzere Kuzey Ren Vestfalya Eyalet Örgütlenmesi'nde FDP başkan yardımcılığını yürüttü.

Gerhart Baum uzun yıllar (1972-1994) Federal Almanya Parlamentosu üyesiydi. Helmut Schmidt'in başbakan olduğu sosyal demokrat-liberal hükümette (1978-1982) İçişleri Bakanı oldu. Bu dönemde RAF'la mücadele dahil, özgürlük ile güvenlik arasındaki gerilimli ilişki üzerinde çalıştı. Eylül 1982'de sosyal demokrat-liberal koalisyon sona erince diğer FDP'li bakanlarla birlikte istifa etti. Helmut Kohl hükümetinde kendisine sunulan Adalet Bakanlığı teklifini reddetti. Bu tarihten itibaren milletvekili olarak yurttaşlık hakları, çevre ve kültür politikalarıyla ilgilenmeye başladı.

1992'den başlayarak, önce BM İnsan Hakları Komisyonu Alman Delegasyonu Başkanı olarak Cenevre'de, ardından BM İnsan Hakları Özel Temsilcisi olarak Sudan'da çalıştı. Avukat kimliğiyle trafik kazası mağdurlarının temsilcisi olarak Doğu Avrupa hükümetlerine danışmanlık yaptı ve zorunlu işçi olarak çalışan Rus vatandaşların Federal Alman-

ya'ya karşı açtığı davada onları savundu. Bugün halen Uluslararası Af Örgütü ve İnsan Hakları Gözlemevi'ndeki görevini sürdürmektedir.

Gerhart Baum ayrıca Federal Anayasa Mahkemesi'ne intikal eden anayasayla ilgili bir dizi davaya da katıldı. 2004 yılında, organize suçla mücadeleyle ilgili yasanın (telekulak) en önemli bölümlerinin insan onurunun ihlali olarak sınıflandırılmasını ve anayasaya aykırı olduğunun kabulünü sağladı. Baum daha sonra, özel bilgisayarların çevrimiçi denetlenmesini mümkün kılan Kuzey Ren Vestfalya yasasına karşı dava açarak bu davayı kazandı. Federal Anayasa Mahkemesi'nin 2008 tarihli bir kararıyla, bu tür müdahalelere yalnızca özel koşullarda izin verilmesini sağladı.

Gerhart Baum'un özel ilgi alanlarından biri de kültür. Devlet radyo ve televizyon kurumunun kültür yayıncılığı işlevini yerine getirmesi ve "Yeni Müzik" için çalışmalar yapan Baum, halen Stuttgart'ta "Yüzyılların Müziği" projesinin yönetim kurulu üyeliğini, çeşitli kültür kurumlarında ve Kuzey Ren Vestfalya Kültür Konseyi'nde başkanlık görevlerini sürdürüyor.

Gerhart Baum, yurttaşlık ve insan haklarının yanı sıra ilgilendiği pek çok konudaki sayısız yayına aktif olarak katkıda da bulundu.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	9
ÖNSÖZ	11
TÜRKÇE BASKI İÇİN ÖNSÖZ	15
GİRİŞ	17
1. İNSAN HAKLARIYLA İLGİLİ ÇALIŞMALARIM	23
2. İDDİA VE GERÇEK	31
Rusya'da Durum	34
Çin: Baskı Yoluyla İstikrar	38
Avrupa için Dayanıklılık Testi	40
Demokrasi Kullanımdan Kalkacak Bir Model Değildir	41
3. GÖÇ VE SİĞİNMA	43
4. TARİHTEN DERS ÇIKARMAK	49
5. TUTKULU BİR İNANÇ NASIL DAVA EDİLEBİLİR BİR HAK HALİNE GELDİ	54
Devletler Topluluğu'nda İnsan Onurunun Düzeni	55
Uluslararası Hukukun 1948'Den Bu Yana Gelişimi	57
Reel Politikaya Karşı İdealizm	58
Viyana'daki Dünya İnsan Hakları Konferansı	59

Felaketler İlerlemeye Zorlar	61
Koruma ve Müdahale Sorumluluđu	63
Bm Güvenlik Konseyi: İnsan Haklarının Uygulanmasında Bir Engel Mi?	64
Sadece Değersiz Bir Kâğıt Parçası mı?	68
6. AVRUPA'NIN İNSAN HAKLARI KURUMLARI	69
Avrupa Konseyi: Ortak Değerler Aracılığıyla Özgürlük	70
Avrupa İnsan Hakları Üçlüsü	72
İddia ve Gerçeklik Arasındaki Uyumsuzluk	75
7. SİLAH OLARAK HUKUK	77
8. OTOKRATLARIN GÖZÜNDEKİ DİKEN	82
Doğru Amaç için Mücadele Etme Cesareti	84
İhbarcılarını Koruyun!	89
Kölelik ve Korku: Yurttaşları Tebaa Haline Getiren Nedir?	93
Güçlü Ele Duyulan Özlem: Demokrasinin Gerilemesi	94
9. DIŞ POLİTİKA VE EKONOMİDE HAREKET ALANLARI	99
Şirketlerin Yeni Sorumluluđu	103
Spor ve Çifte Standart	107
10. BİLGİ ÖZERKLİĞİ	110
SONSÖZ	119
TEŞEKKÜR	126
EK	128

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AfD	Almanya için Alternatif Partisi
BM	Birleşmiş Milletler
CDU	Hıristiyan Demokrat Birliği
CSU	Bavyera Hıristiyan Sosyal Birliği
DFB	Alman Futbol Federasyonu
DSA	Dijital Hizmetler Yasası
DSGVO	Genel Veri Koruma Yönetmeliđi
FDP	Hür Demokrat Parti
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OECD	Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü
OEEC	Avrupa Ekonomik İş Birliği Örgütü
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği
UCM	Uluslararası Ceza Mahkemesi

ÖNSÖZ

GENÇ YAŞIMDAN BERİ GERHART BAUM’U TAKİP ETMEMİN nedeni, hayatımın büyük bölümünün geçtiği ve yurt edindiğim Köln’e ben doğmadan çeyrek asır önce, 1950 yılında 18 yaşında yerleşmiş olması ve dolayısıyla hemşerim olması veya mezun olduğum Köln Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nden benden 43 yıl önce mezun olmuş olması değil.

Asıl nedeni; Almanya’da eşit yurttaşlık mücadelesi veren azınlık ve öteki gruplar için yaşamsal bir öneme haiz olan özgürlükçü demokratik temel düzenin yılmaz savunucusu olarak o dönemde benim gibi gençlere güven ve cesaret verenlerin başında Gerhard Baum gibi insanların gelmesidir.

Baum, Almandada aynı zamanda ağaç anlamına geliyor. Soyadından da esinlenerek ‘İnsan Hakları Ağacı’ yanında ‘Özgürlük Abidesi’ olarak da tanımlanan Baum, hayatı boyunca pusulası net bir siyasetçi ve öncü bir yurttaş hakları savunucusu olmuştur. Bu sebeple elinizdeki *İnsan Hakları – Bir Çağrı* kitabı; kesinlikle teorik bir mülahaza değildir. İkinci Dünya Savaşı’nın korkunç yıkımı ve

Baum'un da yaşadığı büyük acıların üzerine inşa edilmiş ve yarım asrı aşkın Almanya'nın sınırlarının da çok ötesine geçen insan hakları ve özgürlük mücadelesi içinde derin bir bilgelikle yoğrulmuş, bugün 91 yaşında olmasına rağmen âdeta 20'li yaşların heyecanı ve yılmazlığı ile yürütülen ve tüm hayatını kuşatan bir yaşam felsefesinin ürünüdür.

Baum, kendi ifadesi ile bir savaş çocuğudur. On iki yaşındayken 13 Şubat'ı 14 Şubat 1945'e bağlayan ve Dresden'in yoğun olarak bombalandığı geceden sağ kurtulmuştu. Annesi ve iki ikiz kız kardeşiyle birlikte yerle bir olmuş Almanya içinde mülteci olmuş, güneyde Bavyera'da bir kasabada kendine sığınak bulmuştu. Dedesini birinci dünya savaşında, babasını da İkinci Dünya Savaşı'nda kaybeden Baum'u bu kitapta belirttiği gibi yarı yetim olarak siyasete yönelten de, doğduğu '1932 yılından bu yana milyonlarca insanın anlamsız bir şekilde vahşice öldürülmesi' ve 'Diktatörlük: Bir daha asla!' uyarısıydı.

Bu sebeple Baum haklı olarak kitabında, 'İnsan onuru ve barışı koruma üzerine kurulu dünya düzenini dışımızla tırnağımızla savunalım. Çünkü tehlikede olan budur.' çağrısı yapıyor ve barışçıl bir dünya düzeninin temeli olarak tanımladığı insan haklarının önemini kuşatıcı biçimde izah ediyor.

Baum, eserinde öncelikle İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi temelinde aktif bir insan hakları politikası izlemenin siyasetçilerin anayasal görevi olduğunu vurgulayarak insan onurunun ve demokrasinin korunmasının günümüzde ne anlama geldiğine odaklanıyor ve okuyucuyu insan haklarının tarihsel kökenlerine, uluslararası insan hakları hukukunun gelişimine, barış düzeninin dava edilebilir bir hak olma yolundaki zorlu sürecine ve Avrupa'nın insan hakları kurumlarına götürüyor.

Gelişen büyük tehditler karşısında insanların "sağdu-

yusuna" seslenen Baum, yıkıcı iklim değişikliğine, koronavirüs salgınına, küresel mülteci hareketlerine, demokrasilerin gerilemesine, otokrasilerin dünya barışını tehdidine ve Rusya'nın Ukrayna'yı işgaline değiniyor. Tüm dünyada otokratların gözündeki diken olan insan hakları savunucularının önemini ve örnekliğini özel bir başlık altında ele alan yazar, hayati tehlike altında özgürlük ve insan hakları değerlerini korumaya çalışan kişilerle dayanışmanın güçlendirilmesi gerektiğini vurguluyor.

Dış politika ve ekonomideki hareket alanlarını ayrı bölümlerde değerlendiren Baum, insan hakları mücadelesinin hayatın her alanını kuşattığını, tüketim alışkanlıklarımızdan şirketlerin sorumluluğuna kadar birçok boyuta değinerek insan hakları odaklı bir dış politika ve ekonomi politikasının da ancak kendi ülkemizdeki duruma özeleştiril bir yaklaşım getirdiğimiz takdirde inandırıcı olabileceğini vurguluyor. Kitabın son bölümü ise yazarın neredeyse yarım asır önceki bakanlık görevinde ve sonrasında da avukatlık döneminde en fazla etkili olduğu konular arasında yer alan ve gün geçtikçe yaşamımızın her alanını kuşatan dijitalleşme ile birlikte hayati bir önem kazanan kişisel verilerin bir insan hakkı olarak korunmasına ayrılmış. Yazar bu hakka, 'Nasil bir dünyada yaşamak istediğimize şirketler veya gizli servisler değil, yurttaşlar karar vermelidir' diyerek vurgu yapıyor.

Dünya genelinde insan haklarının korunmasının giderek zorlaştığı bir dönemde Gerhart Baum, derin tecrübeden kaynaklı analizleri ve tutkulu çağruları ile insan hakları mücadelesi için yeni bakış açıları sunmakta, düşündürücü olduğu kadar heyecan verici bir çağrıda bulunmaktadır.

Bu eser, Türk okurlar için de çok değerlidir. Çünkü bugün Türkiye, insan haklarının sistematik olarak tehdit edildiği bir dönemden geçmektedir. Yaşanan ağır ihlaller neticesinde

Anayasa Mahkemesi'ne yapılan bireysel başvurular olağüstü şekilde artmıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne yapılan başvurularda ise Türkiye birinci sıradadır.

Türkiye'de, özellikle son yıllarda insan hakları konusunda yaşanan bu gerileme; beslenen korku iklimi içinde ifade özgürlüğünün keyfi şekilde kısıtlanması, basına yönelik sınırlamalar, sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinin engellenmesi, insan hakları savunucularının maruz kaldığı baskılar, keyfi gözaltılar ve Anayasa Mahkemesi ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının iktidar baskısıyla uygulanmaması ve hakimlerin açıkça tehdit edilmesi artık çok sıradan bir hal almıştır.

Ülkemiz böyle zor bir dönemden geçerken, bu kitabın Türkçeye çevrilmesinden ve böyle örnek bir insanın eserine önsöz yazma şerefine nail olmaktan dolayı çok mutluyum. Bu nedenle, Türkçe çevirisi için emek sarf eden değerli Friedrich Naumann Vakfı İstanbul Şubesi'ne ve emeği geçen herkese teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu kitabın sadece değerli bir bilgi kaynağı olmadığına, aynı zamanda ülkemizde insan haklarının korunması ve savunulması için çaba gösteren herkes için ilham verici bir kaynak olduğuna derin bir şekilde inanıyorum. Ancak bu kitap, sadece hukukçuların ve insan hakları savunucularının değil, demokrasiye, adalete ve Baum'un ifadesiyle *'kötülüğün üstesinden iyilikle gelinebileceğine'* inanan herkesin ve özellikle de gençlerin okuması gereken önemli bir eserdir.

Umuyorum ki bu eser, ülkemizde insan haklarının önemine dair farkındalığı artırır, demokrasi ve hukuk devletinin güçlenmesine katkıda bulunur ve hepimizi daha adil ve insanlık onuruna saygılı bir dünya ve Türkiye için daha fazla mücadele etmeye teşvik eder.

Mustafa Yeneroğlu

TÜRKÇE BASKI İÇİN ÖNSÖZ

BU KİTAP, BİR YANDAN ALMANYA'DA ÖNEMLİ LIBERAL bir ismin insan hakları savunuculuğundaki yaşamının geriye dönük bir değerlendirmesiyken, diğer yandan da uluslararası insan hakları kurumları ve kavramları ile bunların gelişiminin arka planına dair anlaşılması kolay bir giriş niteliğinde. Rusya'nın Ukrayna'ya karşı yürüttüğü işgalin ve otoriter siyasî anlayışların yükselişinin arka planını ele alan bu kitap, uluslararası hukukla güvence altına alınan evrensel insan hakları kazanımlarını savunmak için çağrıda bulunuyor.

Gerhart Baum'un bu kitabı Türkiye'de insan haklarının korunması için çaba gösteren çok sayıda aktivist, avukat, gazeteci, sivil toplum ve siyasetçi için de çok değerli bir armağan niteliğinde. Baum'un ortaya çıkmasına yardımcı olduğu ve 1998'den bu yana uluslararası alanda kabul gören "insan hakları savunucusu" terimi de yine bu grubu ifade ediyor; uluslararası insan hakları kurumları da yine bu insanlar için birer araç teşkil ediyor.

Özgürlük için Friedrich Naumann Vakfı; özgürlük, in-

san onuru ve sorumluluk alabilme değerleri etrafında politik eğitimi teşvik etmek amacıyla, esasen Alman okuyucu kitlesi için yazılmış olan bu kitabı Türkçeye kazandırmaktan memnuniyet duymaktadır. Kitabın yaygınlaştırılmasını ve okuyucular arasında verimli tartışmaların kapısını aralamasını umuyoruz.

Beate Apelt
Türkiye Ofisi Daimî Temsilci
Özgürlük için Friedrich Naumann Vakfı

GİRİŞ

BU KİTABI YAZMAYA BAŞLADIĞIMDA FARKLI BİR DÜNYADA yaşıyordum. Sonra Rusya Ukrayna'yı işgal etti ve benim için yaşamın bir tür temel unsurunu oluşturan insan hakları ve uluslararası hukuk dünyası sarsıldı. Bu dünya düzeni, İkinci Dünya Savaşı'nın sonundan bu yana hiç olmadığı kadar tehlike altında; her ne kadar o zamandan bu yana geçen on yıllarda pek çok zorlukla karşılaşmış, pek çok yerde hâlâ karşılaşılıyor olsa da, özünde varlığını sürdürmüş ve ölçüt olarak kalmıştı. Bu artık tarih oldu.

Rus müteceviz, şiddetin yasaklanmasını ve savaşın yasa dışı ilan edilmesini içeren 1945 tarihli BM Şartı'nı açıkça hiçe sayıyor. Bu barış düzeni onu hiç ilgilendirmiyor, Rusya'nın rızasıyla 1990'da imzalanmış "Paris Şartı" antlaşmaları da öyle: Bu, Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra 1975 Helsinki Nihâi Senedi'ne göre, Vancouver'dan Vladivostok'a kadar hem Doğu'dan hem de Batı'dan 35 devletin kabul ettiği, barış ve özgürlük düzeni oluşturan bir antlaşmaydı. Bu düzen, daha da anlaşılır ve kapsamlı haliy-

le 1993 yılında Viyana’da düzenlenen Dünya İnsan Hakları Konferansı’nda, Rusya’nın da aktif desteğiyle 171 devlet tarafından oy birliğiyle onaylanmıştı. Sovyetler bile Doğu Antlaşmalarının* sistemine benzer antlaşmalara bağlı kaldı. Tüm bunlar Putin için artık geçerli değil. Sınırlara dokunulmayacağına dair uluslararası yasal güvence de öyle. Putin kendini “tarihi bir misyonun” vasisi olarak görüyor. Kader tarafından kendisine Ukrayna ve Belarus’un ayrı bir devlet olarak varlık haklarının olmadığı Büyük Rusya’yı yeniden kurma görevi verildiğine inanıyor. Sözde tanrısız, çökmekte olan Batı’ya karşı savaşıyor ve yeni bir dünya düzeni için çabalıyor. NATO’dan da korkmuyor. Korktuğu şey özgürlük: Belarus’taki ve Ukrayna’daki Maydan** özgürlük hareketleri – elbette kendi ülkesindekiler de, özellikle son zamanlarda Aleksey Navalni tarafından etkin bir şekilde yönetilenler.

Rusya, BM Güvenlik Konseyi’nin daimî üyesi olarak veto yoluyla savaşın kınanmasını engelliyor. Putin, BM Şartı’nı savunanları nükleer silah kullanmakla bile tehdit ediyor. Artık hesap vermekle yükümlü olduğu ve onu devirebilecek bir Politbüro yok. Dünya Kremlin liderinin insafına kalmış gibi görünüyor.

Buna tehlikeli bir durum daha ekleniyor: Putin hiçbir şekilde izole değil. Yeni bir dünya düzeni mücadelesinde çok farklı nedenlerle edindiği müttefikleri var, en başta da

* Doğu Antlaşmalarında ortaya konan ilkeler uluslararası hukuka dayanmaktadır. Burada yer alan karşılıklı olarak güç kullanmaktan vazgeçme antlaşmaları nedeniyle, bazen “Güç Kullanımından Vazgeçme Antlaşmaları” olarak da anılırlar. (Çevirmen Notu, –ç.n.)

** Ukrayna’nın başkenti Kiev’in merkezindeki bağımsızlık meydanı. Şehrin ana meydanlarından birisi ve pek çok farklı isimle bilinir, ancak çoğunlukla basitçe Maydan (Meydan) olarak anılır. –ç.n.

Çin geliyor. Gerçi BM Genel Kurulu’nda etkileyici bir çoğunluk bu saldırgan savaşı kınadı. Bununla birlikte, başka birçok önemli devlet onu bir engel olarak görmüyor. Aksine, Amerika liderliğindeki güç ittifakı olarak gördükleri şeye karşı bir denge oluşturmak istiyorlar. Bunlar arasında Hindistan, Brezilya, Güney Afrika ve diğer Afrika devletleri gibi çok çeşitli devletler var ve sayıları bakımından dünya nüfusunun çoğunluğunu temsil ediyorlar.

Kural odaklı bir dünya düzenine dönüş için bu devletleri kazanmanın Avrupa için önemli bir görev olduğunu düşünüyorum. Esas itibarıyla otoriter ve demokratik toplumlar arasındaki tarihi bir çekişmenin ve Çin ile ABD arasındaki tarihi bir çatışmanın ortasındayız. Rusya ve halkıyla, ayrıca Ukrayna ile de derin bir ilişkim var. Anne tarafındaki dedem Harkov’da, annem ise Moskova’da doğmuş. Ailem devrimden önce 1917’de Berlin’e kaçmış. Bu ülkeyle yakın bir duygusal bağım var. Tarihin tekerrür etmele tehdit etmesi beni daha da öfkeliyor. Churchill 1941’de yurttaşlarına Hitler’e karşı yemin ettirmiş ve onlardan fedakârlık istemişti. Diktatörle anlaşmanın imkânsız olduğunu düşünüyordu. Putin ve yandaşlarını Adolf Hitler ile bir tutmuyorum, ancak sorumlusu oldukları bir saldırı savaşının suçları, uluslararası insancıl hukuku hiç sayarak sivil halka karşı işledikleri suçlar karşılaştırılabilir. Uluslararası hukukun tüm kurallarına göre Putin bir savaş suçlusudur ve Ukrayna’ya karşı yürüttüğü saldırı savaşı yargılanmasına neden olacaktır, ama ne zaman?

Uluslararası hukukun bu çığır açan ihlalinin şok dalgaları bende izler bıraktı ve insan haklarıyla ilgili bu kitabı da değiştirdiler. Kitabı tasarlamaya başladığımda, Rusya’daki durum çok günceldi. Yine de kitapta ele alınacak konulardan biriydi ama saldırı nedeniyle kitabın odak noktası

oldu. Hatta daha da fazlası çünkü Ukrayna Savaşı tüm “insan hakları” konusunu gölgede bırakıyor. Bununla birlikte, diğer odak noktaları bu yüzden geri plana itilmeyecek çünkü kısmen ayrılmaz bir şekilde birbirlerine de bağlılar. İnsan haklarına dayalı dünya düzeninin temellerini, kökenlerini ve uygulamalarını görünür kılmak fikrimce şu anda çok daha önemli.

Savaşın başında yazdığım çıkarımları okuduğunda, gözüme fazla iyimser görünüyorlar. Gerçi biliyorduk ve Rusya’dan her döndüğümde bunu ifade ediyordum: özgürlük orada ölüyor ve emperyal saldırganlık arzusu kırılmıyor. Ancak yakında bir imha savaşının çıkacak olması, benim için öngörülebilir bir şey değildi. Kendimizi enerjide Rusya’ya asla bu kadar safçasına bağımlı hale getirmemeliydik. Alman dış politikasında temel bir hata aslında, 1945’ten bu yana en kötüsü. Bugün, hâlâ gerçeği göremeyen ve kibirli bir küstahlıkla Ukrayna’ya nasıl davranması gerektiğini dikte etmek isteyen iyi niyetli saflara da her zamankinden daha fazla etki etmek istiyorum. Barış talep edenlerin çoğu, bedel konusunda kendilerini kandırıyor. Akıllarında şunu tutmaları gerekir: Rusya’nın Ukrayna’yı işgali sadece bir ülkenin varlığının yok olması değil, her şeyden önce demokrasinin yok olması demektir. Ukrayna’da herhangi bir çözüm bulunacak olsa bile, Putin Rusyası tarih olana dek mücadele sonuçlanmış sayılmaz. Savaşı yürüten Rusya değil, onun diktatörce yönetimidir. Misyonlarını göz önünde bulunduran herkes, kısmî başarılarla tatmin olmayacakları gerçeğini görmezden gelemez. Rusya zaten dünyanın çeşitli sıcak noktalarında her zaman tahrikçi olmuştur ve her zaman diktatörlerin yanındadır; Suriye’yi düşünmek yeter.

Ukrayna Savaşı ve bundan kaynaklanan siyasi durum

üzerine düşündükçe bu kitabın temel mesajının ve temel çağrısının, buradan kaynaklandığına daha fazla ikna oluyorum: İnsan onuru ve barışı koruma üzerine kurulu dünya düzenini dişimizle tırnağımızla savunalım çünkü tehlikede olan budur. Dünyadaki demokratik yapıların yok edilmesine karşı mücadele edelim. Çağımızın en acil sorunu olmaya devam eden iklim felaketine karşı kararlı bir politika, ancak dünyadaki siyasi ve ekonomik durumun nispeten istikrarlı olması durumunda mümkündür.

Gerhart Baum
Eylül 2022, Köln

1

İNSAN HAKLARIYLA İLGİLİ ÇALIŞMALARIM

HAYATIMIN DOKSAN YILINA DÖNÜP BAKIYORUM. İkinci Dünya Savaşı'nın son yılları hariç, bu ülkede tüm zorluklara ve krizlere rağmen barışın sürdüğü ve refahın arttığı bir dönemdi. Bunlar, çocukken hayatımın başlangıcında beni sarsan ve şimdi hayatımın sonunda beni tekrar bulan savaş görüntüleri. (son on yıllardaki diğer pek çok korkunç görüntüden sonra bir artış) Yıkılmış Mariupol, yıkılmış Dresden'e dair savaş hatıramı yansıtıyor. Sözde "beyaz nesil" olarak askerlik hizmetine uygun değildim. Yani hiç silah taşımadım. Kimseyi vurmam zorunda kalmadım ama etrafımda cinayetler kol geziyordu. Bakışlarım kanlı Birinci Dünya Savaşı'na dönüyor. Büyükbabam siper savaşının hemen başında bir Fransız kurşununa kurban gitti. Büyükannem erken yaşta bir savaşın dul eşi oldu, tıpkı annemin İkinci Dünya Savaşı sırasında olduğu gibi. Her iki adam da benim bugünkü yaşımın yarısı kadar bile yaşamadı.

Bakışlarım, doğduğum 1932 yılından bu yana milyonlarca insanın anlamsız bir şekilde vahşice öldürülmesine yöneliyor. 1933 ve 1945 yılları arasında, sadece on dört milyon kişi Alman ya da Sovyet egemenliği altındaki topraklarda, yani Polonya, Belarus, Ukrayna ve Baltık ülkelelerinde öldürüldü. Bunlar, Nasyonal Sosyalist imha politikalarının ve Stalinci terör eylemlerinin korkunç sonuçları. ABD’li tarihçi Timothy Snyder aynı adlı kitabında bu bölgeleri “Kanlı Topraklar” olarak adlandırıyor ve Ukrayna’daki kıtlığı, sürgünleri, kitlesel terörü ve Nazilerin ölümcül aşırılıklarını anlatıyor. Milyonlarca insan hayatını sürdürme şansından yoksundu. Çoğu durumda hayatta kalan olmadı; kalanlar olduysa da hayata yeniden başlamak zorunda kaldılar. Birçoğu ömür boyu travma yaşadı.

Savaş çocuğu ve yarı yetim olan beni siyasete yönelten de “Diktatörlük: Bir Daha Asla” uyarısıydı. Beni 1945’ten bu yana inşasına katkıda bulunduğumuz “Öteki Almanya” için mücadeleye motive eden şey, konuşmaları ve felaketin nedeninin izini sürdüğü *Doktor Faustus* romanıyla kesinlikle Thomas Mann olmuştur. Nasıl bir “Öteki Almanya” olduysa, bir “Öteki Rusya” da olacaktır.

Tahminlere göre İkinci Dünya Savaşı en az 55 milyon insanın hayatına mâl oldu. 500,000 müttefik askerî ve saldırgan Japonya’ya karşı yapılan Pasifik Savaşı’nda başta Japonlar olmak üzere milyonlarca başka kurban da bu sayıya ekleniyor. Sadece o zamanki Sovyetler Birliği’nde kaç aile babalarını ve oğullarını kaybetti. Rus bir kadının oğlu olarak Doğu Avrupalı zorla çalıştırılan işçilerin kaderi beni özellikle yakından ilgilendiriyor. Aralarındaki Rusları –geride kalanları ve savaştan sağ çıkmış olanları– başlangıçta tazminat ödemeye direnen Federal Cumhuriyet’e karşı temsil ettim. Batılı müttefikler arasındaki mağdurlardan ve elbette tüm

Avrupa ülkelerindeki sivil halk arasındaki mağdurlardan da bahsetmek gerekiyor. Yakın zamanda Normandiya’daki Amerikan askerî mezarlıklarının önünde ilk kez durdum. Bu, kurtarıcıların ödediği korkunç bir kan bedeliydi.

Dikkate alınması gereken sadece savaşta ölenler değil. O yıllarda, bizimki de dâhil olmak üzere pek çok ülkede özgürlük acımasızca bastırıldı ve bu 1945’te sona ermedi. Doğu Almanya’da ve Doğu Avrupa’da devam etti. Bu insanlar 1989 yılına kadar on yıllarca boyunduruk altında tutuldu.

Hannah Arendt bize insanın “özgür olma özgürlüğüne” sahip olduğunu hatırlatıyor. 1945’ten sonra biz gençleri harekete geçiren, nasıl bir özgürlük özlemiydi, kozmopolitliğe, birleşik ve barışçıl bir Avrupa’ya duyulan nasıl bir özlem! Sanatla, çağdaş müzikle, görsel sanatlardaki yeni akımlarla (Ekspresyonizm), sürgün edebiyatıyla ve bizi bu kozmopolit kültüre yaklaştıran insanlarla beslendik. Rowohl, Faulkner’ın romanlarını gazete formatında bastı.

Diktatörlüklerde özgür olamayan insanlarla karşılaşmalarım çoğunda hep aynı gözlemi yaptım: Bazıları boyun eğmekte çok acele etse de, insanların içinde bastırılmaz bir özgürlük arzusu var. Her ne olursa olsun, kendilerini gerçekleştirmek istiyorlar. Sadece bir tek hayatları var ve bu mutluluk çoğu zaman ellerinden alınıyor. Özgürce yaşama isteği her insanda doğuştan vardır. Bazı iktidar sahiplerinin bizi inandırmak istediği gibi, kültürlerle ya da dinlere göre farklılıklar yoktur.

1982’deki hükümet değişikliğinden sonra, İçişleri Bakanı olarak hükümet politikasını bıraktım ve yüreğimdeki bu sağlam inançla, dikkatimi giderek artan bir şekilde, örneğin askerî hükümetler tarafından yönetilen Türkiye ve Yunanistan’daki insan hakları sorunlarına yönelttim. Çoğu

zaman dostum ve dava yoldaşım Burkhard Hirsch, bazen de Hildegard Hamm-Brücher bana eşlik etti.

Güney Afrika'ya özel bir ilgi gösterdik. Apartheid rejimi* orada ve Namibya'da şiddet içeren acımasız bir ırkçılıkla insanlığa karşı ciddi suçlar işledi. Uluslararası Af Örgütü'nün yaptığı gibi, şimdi bunları İsrail'deki durumla kıyaslamak için en küçük bir neden yok (Uluslararası Af Örgütü Londra ofisinin, saldırgan Rusya'yı kendini savunan Ukrayna ile bir tutarken yanıldığını belirtmek gerekir). Dönemin Dışişleri Bakanı Hans-Dietrich Genscher ile yakın koordinasyon içinde defalarca sahada ve diğer Afrika ülkelerinde bulunduk. Oradaki insan hakları savunucularını cesaretlendirmek, onların yanında olduğumuzu göstermek istedik. Bunlar küçük adımlardı. Güney Afrika'daki muhataplarımızdan bazıları öldürüldü. Bugün onların adlarını taşıyan sokaklar var. Dünya çapındaki Apartheid karşıtı hareketin bir parçasıydık ve aynı zamanda kendi tarihinden ders çıkarmış bir ülkenin "elçileriydik". Bu herkes için geçerli değildi. Oradaki rejim, aralarında Helmut Kohl'ün de bulunduğu bazı Alman politikacılar tarafından hâlâ destekleniyordu. Güney Afrika'dan düzenli olarak rapor verdiğimiz Richard von Weizsäcker ve Norbert Blüm ya da Günter Verheugen tamamen farklıydı. Yine aynı şekilde Kontes Marion Dönhoff da -2020 yılında onun adını taşıyan ödülü büyük bir memnuniyetle kabul ettim- özellikle Apartheid karşıtlığında ikna edici duruşuyla defalarca kendini göstermiştir.

* Afrika'nın güneyindeki Güney Afrika Cumhuriyeti ile bu devlete bağlı Güneybatı Afrika'da (Namibya) 1948-1994 yılları arasında resmî devlet politikası olarak iktidarda bulunan Ulusal Parti Hükümeti'nin uyguladığı ve bu doğrultuda çıkardığı yasalarla ırksal ayrımcılığı savunan sistem. -ç.n.

İnsan haklarıyla ilgili misyonumun daha da sistematik bir biçim alması 1992 yılında Hans-Dietrich Genscher'in beni Cenevre'deki İnsan Hakları Komisyonu Alman delegasyonunun başına atmasıyla başladı. Komisyon, uluslararası toplumun dünya çapındaki insan hakları durumuyla ilgilenen merkezi organıydı ve halen de öyle. Benim rolüm, bugün Dışişleri Bakanlığı'ndaki İnsan Hakları Komiseri'nin rolüyle kıyaslanabilirdi. Uzun yıllara yayılan bu görev dünyaya bakış açımı genişletti. Yılın pek çok ayında yollardaydım, baskıcılarla ve ezilenlerle konuşuyor ve bunun sonucunda kritik kararlar için çoğunlukların organize edilmesine yardımcı oluyordum. Kendini işine adanmış Alman diplomatlardan her zaman mükemmel tavsiyeler aldım. Cenevre'deki bu kişi, daha sonra Almanya'nın Çin Büyükelçisi olan Michael Schäfer'di. Bu alandaki çalışmalarımın zirvesi, 1993 yılında Viyana'da düzenlenen ve türünün son örneği olan İkinci Dünya İnsan Hakları Konferansı'nda Alman delegasyonuna liderlik etmektir. Bu konferans, bugün artık ulaşılmaması mümkün olmayan bir oy birliği ile insan hakları politikasını oldukça ileriye taşıdı. Bugün bundan ne kadar uzaktayız!

Bu faaliyetlerin ardından -Schröder Hükümeti'nin iktidara gelmesiyle görevim sona erdi- 2001 yılında BM tarafından iki yıllığına Sudan'daki durumla ilgili raportör seçildim. Birçok kez Sudan'a ve Afrika'daki diğer ülkelere seyahat ettim. Sonunda, eleştirel çıkan sesim Sudan rejimini o kadar rahatsız etti ki 2003 yılında görev süremi uzatılmasını engellediler. Raporlarım artık uluslararası ceza hukuku kapsamındaki suçlamaların da temelini oluşturuyor. Örneğin devrik diktatör Ömer El Beşir'e ve insan hakları ihlallerine karıştığı söylenen İsveç petrol şirketi Lundin Energy'nin yöneticilerine karşı açılan davalar

gibi. Ancak en büyük hayal kırıklıklarımın biri, Güney Sudan'daki güçlere verdiğimiz desteğin –ki kendi devletlerini elde etmişlerdi– onları tıpkı Hartum'da zulüm gördükleri zalimler gibi davranmaya, öldürmeye ve yolsuzluk yapmaya yöneltmiş olmasıdır.

Daha sonra bu siyasî-kurumsal angajmanlar son yıllarda özel alanlarda da devam etti. Eşim Renate Liesmann-Baum ve ben, insan hakları faaliyetlerine odaklanan ve kâr amacı gütmeyen bir vakıf kurduk. Her iki yılda bir 10,000 Avro değerinde bir insan hakları ödülü veriyoruz.

İnsan hakları özellikle şimdi zor zamanlar geçiriyor. Ancak mücadele boşuna değildi. Hayatım boyunca bir insan hakları uygulayıcısı, insan hakları aktivisti oldum ve her zaman bireysel kaderler tarafından motive edildim. Sudan'daki korku içindeki çocuk askerler hâlâ gözlerimin önünde. Sırtlarında güçlkle taşıdıkları ağır makineli tüfeklerle öldürmek için eğitilmişlerdi. 1945'te Dresden'in yıkılmasıyla böyle bir kaderi yaşamaktan kurtulmuşum. Zaten askere alınmışım ve savaş daha uzun sürseydi muhtemelen "Volkssturm"a* çağrılacaktım.

Çok ilerleme kaydedildi, çok şey önlendi ve çok şey sonunda cezalandırıldı. Ancak dünyanın her yerinde cinayet ve baskı devam etti ve ediyor. Geçmişte Stalinist Rusya'da, Mao yönetimindeki Çin'de, Ermenistan'da, daha sonra Kamboçya'da, Ruanda'da, Srebrenitsa'da, Darfur'da yaşanan soykırımlarda korkunç kan bedellerinin ödenildiğini biliyoruz. Bugün Suriye'ye bakıyoruz. Milyonlarca insan yerinden yurdundan edildi, yüz binlercesi öldürüldü

* Halk Fırtınası: İkinci Dünya Savaşı'nın son aylarında Adolf Hitler'in emriyle Alman erkeklerinden oluşturulan halk kurtuluş ordusu. Örgüt milislerinin yaşları 16 ila 60 arasındaydı, ancak katılım için daha önce orduda askerî eğitim almış olma şartı yoktu. –ç.n.

ve sayısız insan işkence gördü. Mülteci sefaleti ve mülteci krizleri dünyayı sarsıyor. Otoriter milliyetçiler yükselişte ve demokrasiler dünya çapında zayıflıyor. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi okunduğunda, realitedeki eksiklikler görülebilir.

Bununla birlikte, son yıllarda sosyal ve ekonomik insan haklarında olduğu gibi, sivil hakların da güçlendirilmesine yönelik aktif bir politika izlendi. Uluslararası toplum ve uluslararası siyaset artık bu karmaşık meseleleri görmezden gelemez. Çünkü, açlığa maruz kalan birinin sivil insan haklarına başvurmasının pek bir faydası olmaz. Bu ülkede de insan haklarını savunma iradesi gözle görülür biçimde güçlendi. Almanların Ukraynalı mültecilere yardım etme konusundaki büyük istekliliği bunu gösteriyor.

Bu kitapla, uzun yıllar boyunca BM organlarında ve dünyanın dört bir yanında sahada edindiğim deneyimleri aktarmak istiyorum. İnsanlığın bu tehditler karşısında aklını başına toplamasını diliyorum. Küresel tehditlerin başında iklim değişikliği, hâlâ devam eden Covid-19, mülteci akını, Ukrayna'daki savaş ve öngörülemeyen sonuçları ve tüm avantajları ve dezavantajlarıyla dijital küreselleşme geliyor. Aslında bu akıl almaz bir durum. Çok şey biliyoruz ve çok şey biliyoruz; buna rağmen kırılğan, fazlasıyla rahat bir normallik içinde öylece yaşamaya devam ettik. Hâlâ da ediyoruz.

Ayrıca "hukukun üstünlüğünün" nasıl geliştiğini ve işlediğini de anlatmak istiyorum. Hukuk daha güçlü hale geldi, ancak uygulamadaki aksaklıklar devam ediyor. Anayasamıza da değiniyorum, diğer anayasalar gibi o da İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nden büyük ölçüde etkilenmiştir. Anayasamızın 1. maddesi, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin de temelini oluşturan insan onuru

ahlakî ilkesini Anayasa'ya yerleştirmiştir. “İnsan onuru dokunulmazdır. Ona saygı göstermek ve korumak tüm devlet otoritelerinin görevidir.” Bu yükümlülük özgür toplumuzu tanımlar. Bu, sadece bu ülkede değil, her yerde ve her fırsatta her “devlet otoritesinin” yerine getirmesi gereken bir yükümlülüktür. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi temelinde aktif bir insan hakları politikası izlemek, siyasetçilerimizin anayasal görevidir. Anayasa, “devredilemez ve dokunulamaz insan haklarını” açıkça kabul eder. Bu anayasal yetkinin çok çeşitli durumlarda nasıl kullanılması gerektiğini göstermeye çalışacağım.

2

İDDİA VE GERÇEK İnsan Haklarının Bugünkü Durumu

BUGÜN ŞU TEMEL SORUYLA KARŞI KARŞIYAYIZ: İKİNCİ Dünya Savaşı'nın korkunç barbarlığının ardından kurulan ve sürekli genişleyen uluslararası hukuk düzeni hâlâ kurtarılabilir mi? Demokrasilerin sayısı 2006'dan bu yana istikrarlı bir şekilde azalıyor. Şimdi bir demokrasi bir diktatörlük tarafından işgal edilmiştir. Bu saldırı savaşı, bizim anladığımız şekliyle değerlere dayalı dünya düzenine yönelik bir darbe.

Dünya genelinde insan hakları politikası açısından bu ne anlama geliyor? Artık bu ülkede bile işler eskisi gibi yürüyemez hale geldi. Öncelikler değişti, uzun süredir inandığımız kesinlikler artık geçerli değil. Pasifist bir partinin ekonomi bakanı kışın üşümeyelim diye seçimlerin özgürce yapılmadığı despot bir ülke olan Birleşik Arap Emirlikleri'ne seyahat edip gaz için yalvarmak zorunda kaldı.

Ukrayna'daki savaş dünya genelinde insan haklarının durumunu, ekonomik gelişmeyi ve refah gelişimini, gıda